

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 228 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi.....	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	

DAVLAT SHERIKCHILIK ASOSIDA MAKTAB VA MAKTABGACHA TA'LIM MOLIYASHTIRISHLIGINI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLIGI

Boltaboev Murodbek Aybekovich

Andijon viloyati Buloqboshi tumani
maktabgacha ta'lim bo'limi bosh hisobchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maqolada O'zbekiston Respublikasidagi ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyalashtirish manbalari, tarkibi va ularni optimallashtirishning asosiy xususiyatlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim tizimi, ta'lim xarajatlari, moliyalashtirishning davlat manbalari, moliyalashtirishning nodavlat manbalari, xarajatlar smetasi, shtatlar jadvali.

Abstract: In this article, the sources of financing costs in educational institutions in the Republic of Uzbekistan, their composition and the main features of their optimization are studied.

Key words: education system, education costs, state sources of financing, non-state sources of financing, cost estimate, state table.

Аннотация: В данной статье изучены источники финансирования затрат в образовательных учреждениях Республики Узбекистан, их состав и основные особенности их оптимизации.

Ключевые слова: система образования, затраты на образование, государственные источники финансирования, негосударственные источники финансирования, смета расходов, государственная таблица.

KIRISH

Yoshlarning iste'dodi va qobiliyatini har tomonlama rivojlantirish, ularning ilm-fanni egallashga bo'lgan intilishlarini qo'llab-quvvatlash, iqtidorini ro'yobga chiqarish, uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini oshirish borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda.

Yoshlarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirish, iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish hamda ularni barkamol, jismonan va ruhan sog'lom shaxs sifatida Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash, bolalarda mehnatsevarlik, vatanparvarlik, fidoyilik, keng dunyoqarashga ega komil inson bo'lishga intilish tuyg'usini shakllantirish maqsadida ijod maktablari va ixtisoslashtirilgan maktablar davlat sherikchilik asosida tashkil etildi.

Bugungi kunda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni qo'llab-quvvatlash orqali maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini yanada kengaytirish hamda bolalarning maktabgacha ta'limi bilan kengroq qamrab olinishini ta'minlash masalasiga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbekistonlik iqtisodchi H.Do'stmuhammadning fikricha "Ta'lim – bu barkamol insonni shakllantirishga qaratilgan investitsiya. Jamiyat ham, davlat ham, bunday investitsiya kiritishdan manfaatdor, chunki, ta'lim sifatini oshirish ijtimoiy-iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, mehnat unumdorligini oshirishga, mavjud ijtimoiy muammolarni bartaraf etishga xizmat qiladi. Shu bois, ta'limga yo'naltirilayotgan moliyaviy resurslar va ulardan samarali foydalanish chora-tadbirlari qo'llanilayotgan ustuvor ahamiyatga egadir".

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish jarayonlari S.V.Kuznesova, A.N.Ilchenko tadqiqotlarida alohida o'rin egallaydi. Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta'lim xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj ijtimoiy-demografik omillar ta'sirida o'zgarishi, maktabgacha ta'limni samarali faoliyati uning faoliyat yuritish jarayonlarini to'g'ri tahlil qilishga asoslangan prognoz natijalariga asoslanish qayd etiladi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlar ifaoliyatini moliyaviy tartibga solish, bu bilan maqsadli mos vositalarni tanlashda matematik usullar va modellardan foydalanish tavsiya etiladi.

X.B. Nazarov ilmiy tadqiqotlarida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini baholash muammolari va jahon amaliyotida mavjud bo'lgan tahlil asosida ta'limga budget xarajatlari samaradorligini baholashga nisbatan uslubiy yondashuvlar muhokama qilingan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada mavjud muammo tadqiqotining bir qator usullardan foydalanish asosida o'rganilgan, jumladan, xorijiy tajribalarni monografik tahlillar natijalarini monografik tadqiqot, analiz va sintez, tizimli tahlil kabi iqtisodiy usullar asosida tadqiq qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari oila va jamiyatning bolalarga g'amxo'rlik qilish, milliy hamda mintaq xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash va rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojni qondirish maqsadida tashkil etiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi PQ-3651-son "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rag'batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida belgilangan vazifalarning ijrosini ta'minlash, maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida Vazirlar Mahkamasi qilgan qarorida "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi, Moliya vazirligi, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklarining maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikning xususiy sherikka tegishli yer va bino-inshootlarda nodavlat maktabgacha ta'lim muassasasini tashkil etish shaklini joriy etish to'g'risidagi taklifi ma'qullansin" deyilgan. Muassasalar mustaqil ravishda, o'z tashabbusi bilan o'z faoliyatiga taalluqli, agar ular qonunchilikka va pedagogik prinsiplarga mone'lik qilmasa har qanday qaror qabul qilishga haqlidir. Xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyaviy-ta'limiy ishlar sifati, bolalar va ota-onalar huquqiga jamiyat hamda Davlat manfaatlariga rioya qilish uchun mas'uldir.

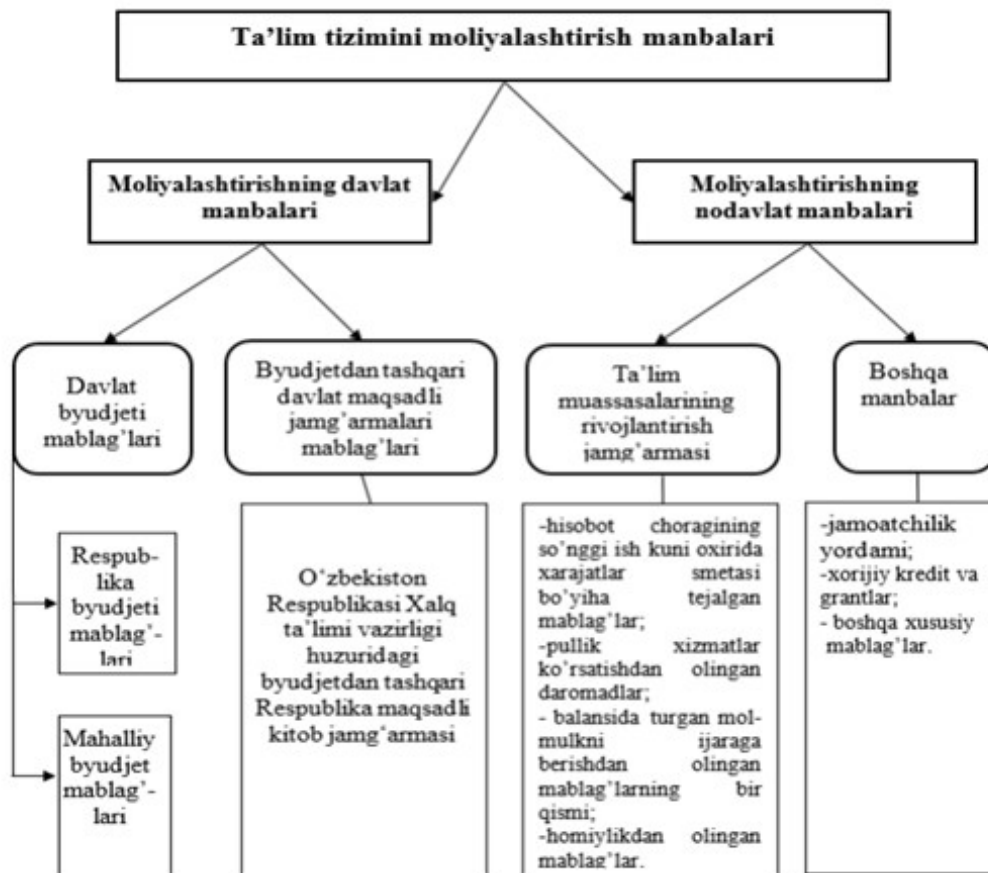
Davlat ta'lim muassasalarini moliyalashtirish O'zbekiston Respublikasining respublika byudjetidan, Qoraqalpog'iston Respublikasi byudjetidan, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy byudjetlaridan, tumanlar va shaharlar byudjetlaridan, kadrlar buyurtmachilarining mablag'lari hisobidan, shuningdek, byudjetdan tashqari mablag'lar hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi.

Nodavlat ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirish muassislarning, kadrlar buyurtmachilarining pul va moddiy mablag'lari hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi. Davlat ta'lim muassasalari ustavida belgilangan vazifalarga muvofiq pulli ta'lim xizmatlari va boshqa xizmatlar ko'rsatish, shuningdek, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish huquqiga ega. Pullik ta'lim xizmatlarini ko'rsatish davlat ta'lim muassasalarining asosiy faoliyatiga to'sqinlik qilmasligi kerak. Davlat ta'lim muassasalarida qo'shimcha ta'lim xizmatlari ko'rsatganlik uchun haq undirish tartibi ular tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi. Davlat ta'lim muassasalari pullik ta'lim xizmatlari va boshqa xizmatlar ko'rsatish hamda tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish hisobidan olingan pul mablag'larini mustaqil ravishda tasarruf etishga haqli.

Ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishning qo'shimcha manbalari quyidagilardan iborat:

- shartnomalar asosida, shu jumladan, chet ellik jismoniy yoki yuridik shaxslar bilan tuzilgan shartnomalar asosida kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hisobidan tushgan mablag'lar;
- jismoniy va yuridik shaxslarning buyurtmalari asosida ilmiy-tadqiqot, o'quv-uslubiy va qonunda taqiqlanmagan boshqa ishlarni bajarish hisobidan tushgan mablag'lar;
- ta'lim tashkilotlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulotni, bajarilgan ishlarni va ko'rsatilgan xizmatlarni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar;
- binolar, inshootlar va asbob-uskunalarini ijaraga berish hisobidan tushgan mablag'lar;
- ta'lim tashkilotlarining bo'sh turgan pul mablag'larini bank muassasalariga depozitlarga joylashtirish hisobidan olingan pul mablag'lari (foizlar);
- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, shuningdek mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan ajratiladigan mablag'lar;
- bank kreditlari va ssudalari;

Fikrimizcha, bugungi kunda ta'lim tizimini moliyalashtirish manbalarini quyidagicha tizimlashtirish mumkin (1-rasm):

1-rasm: Ta'lim tizimini moliyalashtirish manbalari

Maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus ta'limda va boshlang'ich professional ta'limda ajratiladigan mablag'lar summaları O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan belgilanadi hamda ushbu mablag'lar tarbiyalanuvchilar va ta'lim oluvchilarning o'qish joyidagi ta'lim tashkilotlariga yo'naltiriladi.

Ta'lim tizimini moliyalashtirish mexanizmlari, jalb qilingan mablag'larning manbalari, ularni taqsimlash usullari, boshqaruv organlari, davlat mablag'larini ajratish shartlari va mezonlari bo'yicha farqlanadi, bunda moliyalashtirishning bozor sxemalari va mexanizmlarini qo'llash asos qilib olinadi. Ta'lim tizimini moliyalashtirishning aksariyat modellarida markazlashtirilgan va nomarkazlashtirilgan moliyalashtirish usullari qo'llaniladi.

Oxirgi yillarda ta'lim sohasida, ayniqsa, maktabgacha ta'lim muassasalarida davlat-xususiy sherikchiligi rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Bunga misol qilib Prezidentimizning 2021-yil 12-apraldagi PQ-5071-son "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorini aytib o'tishimiz mumkin. Qaror ta'kidlanishicha, 2018–2019-yillarda nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tashkil etish uchun 1 412 ta davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi bitimlar imzolangan, ulardan:

- 1 097 tasi bo'yicha imtiyozli kreditlar ajratilgan, 74 tasi bo'yicha bitimlar bekor qilingan;
- 241 tasi bo'yicha moliyaviy manbalar mavjud bo'lmaganligi sababli bugungi kungacha kreditlar ajratilmagan.

Qaror bilan Maktabgacha ta'lim vazirligi va Moliya vazirligining 2018–2019-yillarda imzolangan DXSh to'g'risidagi bitimlarga kredit mablag'larini bosqichma-bosqich ajratish to'g'risidagi taklifi ma'qullandi.

Mazkur kreditlarni moliyalashtirish manbalari etib quyidagilar belgilandi:

- qurilish ishlari boshlangan bitimlar bo'yicha – Saudiya taraqqiyot jamg'armasidan jalb etilayotgan 10,9 mln AQSh dollari ekvivalentidagi imtiyozli qarz mablag'lari hamda tijorat banklarining o'z mablag'lari;
- qurilish ishlari boshlanmagan bitimlar bo'yicha – 2021 yilning ikkinchi yarmida ushbu maqsadlar uchun jalb qilinadigan umumiy qiymati 70 mln AQSh dollari miqdoridagi tashqi qarz mablag'lari.

Imzolangan 241 ta DXSh to'g'risidagi bitimlarni moliyalashtirish uchun kreditlar 7 yil muddatga 2 yillik imtiyozli davr bilan beriladi. Saudiya taraqqiyot jamg'armasi va tashqi qarz mablag'lari hisobidan kreditlar Prezidentning 30.01.2020-yildagi PQ-4581-son qarorining 3-bandi "b" kichik bandida ko'rsatilgan tabaqalashtirilgan foiz stavkalarida ajratiladi.

Tijorat banklari mablag'lari hisobidan kreditlar bozor foiz stavkalarida ajratiladi. Kreditlar davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi bitimlarda nazarda tutilgan, xususiy sherikning o'z mablag'lari hisobidan bajarilishi (sotib olinishi) lozim bo'lgan ishlar (tovarlar) to'liq amalga oshirilgandan so'ng tijorat banklari tomonidan moliyalashtiriladi.

Maktabgacha ta'lim vazirligiga quyidagilarni amalga oshirish topshirildi:

- uch hafta muddatda DXSh to'g'risidagi bitim imzolanib moliyalashtirilmasdan qolgan 241 ta loyihaning amaldagi holatini, shu jumladan bajarilgan qurilish ishlari hajmini o'rganib chiqish hamda ularning reytingini shakllantirish;
- bir oy muddatda belgilangan tartibda shakllantirilgan reyting asosida moliyalashtirish manbalarini ko'rsatgan holda loyihalar ro'yxatini tuzish hamda tasdiqlash uchun Vazirlar Mahkamasiga kiritish.

Moliya vazirligi zaruratga ko'ra Respublika budjetining qo'shimcha manbalari hisobidan Tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasiga qo'shimcha mablag'larni ajratishga haqlidir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmining tarkibiy tuzilishi moliyaviy munosabatlarni xilma-xilligiga mos keladigan turli elementlarni o'z ichiga oladi. Aynan moliyaviy munosabatlarning ko'pligi moliyaviy mexanizmning ko'p sonli elementlaridan foydalanishni belgilab beradi. 2021–2022-yillarda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tashkilotlari ko'rsatkichlarining umumiy tarkibida davlat xususiy sheriklikligi sohasidagi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonini 1166 tadan 1200 taga yetkazish bilan bog'liq vazifalarning qayd etilganligi, maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlashda davlat xususiy sheriklik tizimiga alohida e'tibor qaratilayotganligi bilan belgilanadi. Oilaviy Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sonini oshirish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 10-iyundagi "Qamrov darajasi past bo'lgan tumanlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5144-sonli Qaroriga muvofiq, bolalar bog'chasining avtonomligini mustahkamlash, ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faoliyatini muvofiqlashtiradi, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni reabilitatsiya qilish va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash bo'yicha zarur chora tadbirlar doirasida amalga oshirib kelinmoqda. O'z navbatida moliyalashtirish mexanizmining asosiy samaradorlik ko'rsatkichi, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning qamrov darajasi hisoblanib, 2021-yilda bu ko'rsatkich 1608 ming kishini tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 1715,3 ming tarbiyalanuvchiga yetkazish rejalashtirilgan.

Shu bilan birga, byudjet mablag'lari hisobidan moliyalashtirish uchun ajratilayotgan xarajatlarni ijtimoiy jihatdan yo'naltirish, bu borada ota-onalarning daromadlaridan kelib chiqqan holda moliyalashtirishning tuzilmaviy tarkibini takomillashtirishga ehtiyoj ortib boradi. Bu kabi qator holatlar O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmining samaradorligini oshirishda:

- maktabgacha ta'lim subyektlari shaxsiyatining ijodiy salohiyatini rivojlantirish
- bolaning shaxsiy rivojlanishi ko'rsatkichlari: ijodkorlik, motivatsiya, qiziquvchanlik, zukkolik, axloqiy rivojlanish darajasi ni ta'minlashga yo'naltirish maqsadga muvofiq.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyati bilan bog'liq mazkur muammoning samarali yechimini ta'minlashda davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlarini jalb qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, bu borada xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan "ensure operational efficiency of cost reduction" dasturini shakllantirish maqsadga muvofiq.

Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan xalqaro moliya institutlarining imtiyozli kreditlar dasturi maktabgacha ta'limni moliyalashtirishning umumiy strategiyasi doirasida shakllantiriladi. Imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni strategik va joriy rejalashtirish jarayoni, moliyalashtirishni tarmoq va hududiy taqsimlash tizimi orqali imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni davlat va hududiy darajadagi tizimiga integratsiyasini ta'minlaydi Imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni o'zlashtirishni yig'ma manzilli dasturi doirasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyaviy qo'llab-quvvatlash jarayoni amalga oshiriladi. Loyiha uchun ajratilgan mablag'lar sarflanishi va natijadorligini doimiy monitoringi orqali imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihaviy rejalarni operativ o'zgartirish imkoniyati vujudga keladi. Imtiyozli kreditlar bilan bog'liq loyihalarni ta'rif tizimi orqali hududlarda samaradorlik ko'rsatkichi pastligi sababli moliyalashtirish imkoniyati cheklangan loyihalar portfeli shakllantiriladi. Joriy yilda moliyalashtirish imkoniyati yuqori bo'lgan loyihalar muqobil variantiga almashtirib boriladi. Ushbu dasturning amaliyotga joriy etilishi maktabgacha ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitini takomillashtirish orqali moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkoniyatini yaratish uchun xizmat qiladi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish mexanizmining istiqbolli yo'nalishlari maktabgacha ta'lim dasturlarini to'g'ridan-to'g'ri amalga oshirish borasida maqsadli ko'rsatkichlarni ta'minlash emas, balki maktabgacha ta'lim sohasidagi davlat siyosatida moliyalashtirishning barcha shakllari uchun teng shart-sharoitlarni ta'minlash orqali raqobat muhitini takomillashtirish jarayonlarini taqozo etadi. Ammo maktabgacha ta'lim tashkilotlarini ta'minlashda qamrov darajasi past bo'lgan tumanlarda maktabgacha

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish bilan bog'liq qator omillarga alohida e'tibor qaratish lozim. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida moliyalashtirish tizimidagi mavjud muammolarni hal etish, moliyalashtirish tizimini amalga oshirishning yangi modellari, tizim elementlari muvofiqligini moliyalashtirish manbalariga yo'naltirish orqali moliyalashtirishda tegishli samaradorlikni oshirish talab etiladi. Bu o'z navbatida maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi yangi aloqalarni shakllantirishda tizimli yondashuvni amalga oshirish, ta'limni moliyalashtirishning yangi modellarini byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larning mos proporsiyasini ta'minlash uchun xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini moliyalashtirish shakllari va ularning tuzilmaviy tarkibini hududlar o'rtasidagi muvofiqligini ta'minlash orqali maktabgacha ta'limni moliyalashtirish jarayonida maqsadli ko'rsatkichlarga ensish mumkin.

Fikrimizcha maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish bilan bog'liq samarali natijadorlikni ta'minlash uchun quyidagi vazifalarning amaliy ijrosini ta'minlash maqsadga muvofiq:

- hududlar o'rtasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishda mavjud standartlar va modellar orqali qiyosiy tahlillarni amalga oshirish;
- maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishda yangi yondashuvlar, standartlar, modellar, strategiyalarni ishlab chiqish orqali byudjetdan moliyalashtirishni hajmini qisqartirish;
- hududlar o'rtasida ta'limni moliyalashtirishning eng samarali usullari va modellarini shakllantirishda moliyalashtirish metodologiyasini standartlashtirish, ta'limni moliyalashtirish sohasidagi konsepsiyani ishlab chiqish va boshqalar.

Maktabgacha ta'limni moliyalashtirishning asosiy yondashuvlari mamlakatlarda mavjud ijtimoiy-iqtisodiy tizimning amal qilish xususiyatiga bog'liq bo'lib, ta'lim uchun to'lovning moliyaviy yukini qayta taqsimlashga nisbatan urinishlar har bir moliyalashtirish manbasining faoliyatini tizimli tashkil etishga asos yaratadi.

Maktabgacha ta'limni moliyalashtirish tizimini takomillashtirish ta'lim jarayonlarini moliyalashtirishning mavjud usullari va mexanizmlarini qayta ko'rib chiqish va yangilashdan iborat. Mavjud sharoitlarni hisobga olgan holda eng samarali foydalanish jarayonini amalga oshirish talab etiladi. Hozirgi bosqichda moliyalashtirishning yangi modellarini izlash, birinchi navbatda, ta'lim tizimini davlat va xususiy moliyalashtirish o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlashdan iborat bo'lib, mazkur jarayon ta'lim xizmatlarining samaradorligi oshirishning istiqbolli yo'nalishlarini shakllantirish uchun xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 12-apraldagi PQ-5071-son "Maktabgacha ta'lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori.
3. Do'stmuhammad H. Xalq ta'limini moliyalashtirish. Mogorafiya.-T.IQTISODIYOT,2016. –142 bet.
4. Кузнецова С.В, Ильченко А.Н. Проблемы финансирования до школьных образовательных учреждений (ДООУ) // Современные наукоемкие технологии. –2008. –№ 4. –С. 170–172.
5. Nazarov X.B. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirish samaradorligini baholash usullari. "Scienceand Education" Scientific Journal Volume 1 Issue 2.
6. U.Y. O'roqov, Sh. B. Abdulazizov. Ta'lim tizimini moliyalashtirish amaliyoti. Science and Education, 2022. № 7.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.